

וְכָל הָעַם רֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת וְאֵת הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת הַהָר עֶשְׂן וְיָרָא הָעַם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק. וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יִדְבֹר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעַם אַל תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבוֹר נִסוֹת אֶתְכֶם בְּאֵי הָאֱלֹהִים וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יְרָאתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִחַטְּאוּ.¹ הַדְּקֹדֵק הוּא, בְּגִמְרָא דְּבְרִכּוֹת (ו' ב) אֵיתָא דְּהַנִּי קוֹלוֹת הֵן קוֹלוֹת דְּקוֹדֵם מִתָּן תּוֹרָה,² וְכַאֵן מִשְׁמַע שֶׁהֵיוּ אַחֵר הַדְּבָרוֹת, שֶׁאִמְרוּ 'דְּבַר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה',³ וְהַדְּבָרוֹת שֶׁמְעוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה.⁴ וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק, שֶׁאִמְרוּ לְהֵם מִשֶׁה 'כִּי לִבְעֹבוֹר נִסוֹת אֶתְכֶם בְּאֵי וְגו', בְּמָה נִיטָה אוֹתָם - שֶׁהָרָאָה לְהֵם הַקּוֹלוֹת לְרֹאוֹת הֵיעֵמְדוּ בְּנִסְיוֹן.⁵

ונראה, דהנה תכלית עבדות ה' הוא⁶, להשיג אחדותו יתברך שמו, עד שנעשה דבוק באין - סוף ב"ה, ואף אם יזכה למדריגות - אף על פי כן לא ישקוט ולא ינוח, שאין זה עיקר; שכל זמן שרואה ושומע עדיין - אינו דבוק באין סוף ב"ה, רק צריך לילך ממדריגה למדריגה עד שנעשה דבוק באין סוף ב"ה, ואז הוא למעלה מכל העולמות, לכן אינו רואה ואינו שומע שום דבר, רק שמשג מציאות אין סוף ב"ה*. כמו שכתוב (דברים ד טו)⁷ כִּי לֹא רָאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה⁸, ואומר (ישעיהו מ כה)⁹ אֶל מִי תִדְמִינִי וְאֶשְׁהָ, לכן אם הוא רואה או שומע איזה מדריגה - צריך לזוהר מאד שלא לפנות אליו ויחשבנה בעיניו, אלא ימאס בה שאדברה זאת הוא למופת שעדיין לא הגיע לתכלית האמיתית.

וכן מצינו באברהם אבינו שהיה חותר ומבקש לידע מאלהותו יתברך¹⁰, היה מעיין בתחבולה בחמה ולבנה ומזלות, עד שידע שהם נבראים. ואפילו בעולם המלאכים ושרפים וחיות הקודש היה חותר ומבקש ומעיין ודורש בשכלו עד שהשיג גבולם, ולא השקית עד שהשיג האין - סוף ב"ה שברא כל העולמות כולן, ונתדבק בו יתברך שמו. כן צריך האדם לדחות מאצלו כל המדריגות של כל העולמות כולן, עד שנעשה דבוק באין סוף ב"ה. ולפעמים מנסים לאדם בזה, לראות אם יפנה למדריגות, ואם ח"ו פונה אליהם - יוכל לבוא ח"ו לדי טעות. ואיתא בזוהר הקדוש¹¹ שהיה כמה כתות במתן תורה שפנו עצמם אל הקולות ולפידים, ועל ידי זה לא זכו לתכלית התורה.

וזה פירוש הפסוקים הנ"ל וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים וגו' וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק רצה לומר, שהיו רואים אחר מתן תורה שבמתן תורה היו רואים קולות ולפידים וזה הוא לאות שלא באו עוד לתכלית השלימות, שאם היו דבוקים בו יתברך - לא היו רואים ושומעים מאומה כנ"ל, וְעַל זֶה דָּוָה לְפָנֶיךָ¹². וזהו שאמרו בגמרא הני קולות קודם מתן תורה הו' רצה לומר, כיון שהיו רואים קולות ולפידים - לא הגיעו לתכלית השלימות כמו קודם מתן תורה. וינעו ויעמדו מרחוק רצה לומר, שיראו לנפשם שהם רחוקים מאין - סוף ב"ה. ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות פירוש, שמשג נתעלה יותר מהם ונתדבק באין סוף ב"ה והשיג התורה הקדומה, אשר עליה נאמר (משלי ח ל)¹³ וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֶמּוֹן, וזהו ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו - שאתה דבוק באין סוף ב"ה, ואל ידבר עמנו אלהים - כי אין אנו שומעים מפי

¹ שמות פרק כ (יתרו): (טו) וְכָל-הָעַם רֹאִים אֶת-הַקּוֹלוֹת וְאֵת-הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת-הָהָר עֶשְׂן וְיָרָא הָעַם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק: (טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה דַּבֵּר-אֵתָה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל-יִדְבֹר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת: (יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעַם אַל-תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבוֹר נִסוֹת אֶתְכֶם בְּאֵי הָאֱלֹהִים וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יְרָאתוֹ עַל-פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִחַטְּאוּ: (יח) וַיַּעֲמֵד הָעַם מֵרָחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל-הַעֲרָפֶל אֲשֶׁר-שָׁם הָאֱלֹהִים: פ

² תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד ב: וכל העם רואים את הקולות! - אותן קולות דקודם מתן תורה הוו

³ רמב"ן פסוק טו: והנכון בעיני בפרשה ובסודור הענין, כי וכל העם רואים ויאמרו אל משה היה קודם מתן תורה

⁴ שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א: ורבני אמרין כל הדברות שמעו ישראל מפי הקדוש ברוך הוא, רבי יהושע דסיכנין בשם ר' לוי טעמי דרבני דכתיב ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה, מה עביד ליה רבי יהושע בן לוי פליג שאין מוקדם ומאוחר בתורה או אינו מדבר דבר אתה עמנו ונשמעה אלא אחר שנים ושלשה דברות, רבי עזריה ורבי יהודה בר סימון בשם רבי יהושע בן לוי תפשי שיטתיה אמרי כתיב (דברים לג) תורה זוה לנו משה כל התורה כולה שש מאות ושלש עשרה מצות הוי תורה בגימטריא עולה כמנין תרי"א מצות דבר עמנו משה, ברם אנכי ולא יהיה לך לא דבר עמנו משה אלא מפי הקדוש ברוך הוא שמענום.

⁵ רמב"ן פסוק יז: ועל דעתו הוא נסיון ממש. יאמר, הנה רצה האלהים לנסותכם התשמרו מצותיו כי הוציא מלבכם כל ספק, ומעתה יראה הישכם אוהבים אותו ואם תחפצו בו ובמצותיו. וכן כל לשון נסיון בחינה,

⁶ קדושת לוי במדבר פרשת תהי' מושיבי עקרת הבית' (תהלים קיג, ט). כי בעולם הזה נראה לאדם שנברא בכדי לעשות עסקי עולם הזה, אבל באמת זה אינו, והדבר בריאת האדם היה להשיג אחדות הבורא ברוך הוא. וזהו 'מושיבי עקרת הבית', כשיבוא הגואל במהרה בימינו אז יתגלה 'עיקר' עשייתן של אדם בעולם הזה כדי להשיג אחדות הבורא ברוך הוא.

⁷ דברים פרק ד פסוק טו (ואתחנן): וּנְשַׁמְרְתֶם מֵאֵד לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רָאִיתֶם כָּל-תְּמוּנָה בַיּוֹם דַּבַּר יְקוֹק אֱלֹהִים בְּחָרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

⁸ זוהר - רעה הדימנא כרך ב (שמות) פרשת בא דף מב עמוד ב: אל מי תדמינו ואשוח דהא קדם דברא קודשא בריך הוא דיוקנא בעלמא וציר צורה הוה הוא יחידאי בלא צורה ודמיון ומאן (נ"א ואית) דאשתמודע ליה קדם בריאה דאיהו לבר מדיוקנא אסור למעבד ליה צורה ודיוקנא בעלמא לא באות ה' ולא באות י' ואפילו בשמא קדישא ולא בשום אות ונקודה בעלמא והאי כיון לא ראייתם כל תמונה מכל דבר דאית ביה תמונה ודמיון לא ראייתם, אבל בתר דעבד האי דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה נחית תמן ואתקרי בהווא דיוקנא ידו"ד בגין דישתמודעון ליה במדות דיליה בכל מדה ומדה וקרא אל אלהים שדי צבאות אדי"ד בגין דישתמודעון ליה בכל מדה ומדה איך יתנהג עלמא דחס"ד ודינא כפום עובדיהו דבני נשא דאי לא יתפשט נהוריה על כל ברין איך ישתמודעון ליה ואיך יתקיים (ישעיהו ו) מלא כל הארץ כבודו, ווי ליה מאן דישוה ליה לשום מדה ואפי' מאלין מדות דיליה כל שכן לבני האדם (איוב ד) אשר בעפר יסודם דכלים ופנסדים, אלא דמיונא דיליה כפום שלטנותיה על ההיא מדה ואפי' על כל ברין ולעילא מההיא מדה וכד אסתליק מינה לית ליה מדה ולא דמיון ולא צורה

⁹ ישעיהו פרק מ: (כה) וְאֶל-מִי תִדְמִינִי וְאֶשְׁהָ יֹאמֶר קְדוֹשׁ:

¹⁰ זוהר כרך א (בראשית) פרשת לך לך דף פו עמוד א: רבי יהודה אמר (ישעיה מ"א) מי העיר ממזרח דא אברהם דלא נטיל אתערותא לגבי קודשא בריך הוא אלא ממזרח בגין דחמא שמשא דנפיק בצפרא מסטרא דמזרח נטיל אתערותא לנפשיה דאיהו קודשא בריך הוא, אמר דא הוא מלכא דברא ית', פלח ליה כל ההוא יומא לרמשא חמא שמשא דאתכניש (וירחא נפקת) וסיהרא נהרא אמר דא הוא ודאי דשליט על ההוא פולחנא דפלחית כל האי יומא דהא אתחשך קמיה ולא נהיר פלח ליה כל ההוא ליליא, לצפרא חמא דאזלא חשוכא ואתנהיר סטרא דמזרח, אמר ודאי כל אליו מלכא אית עליהו ושליט דאנהיג לון, כיון דחמא קודשא בריך הוא תיאובתא דאברהם לגביה כדן אתגלי עלי ומליל עמיה דכתיב צדק יקראו ורגלו דמליל עמיה ואתגלי עליה

¹¹ זוהר חדש כרך ב (מגילות) מגילת רות דף מ עמוד א: אמר הקדוש ברוך הוא כד בעינא למיהב אורייתא לישראל על לוחיא

זוהר חדש כרך ב (מגילות) מגילת רות דף מ עמוד ב: בעינא למיהב להון פנים ואחור ימין ושמאל ולא רצו אינון אלא אמרו דבר אתה עמנו ואית מנהון דאתפנו למחזי קולות ולפידים. ואלו רצו כמו שרצה הקדוש ברוך הוא לא עשו את העגל. וע"ד וראית את אחורי.

¹² ענין חולי

¹³ משלי פרק ח פסוק ל: וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֶמּוֹן וְאֶהְיָ שֹׁעֵשִׁים יוֹסֵף מִשְׁחָקָת לִפְנֵי בְּכַל-עַת:

הגבורה אלא כפי ערכינו קולות ולפידים, ומתיראין אנחנו פן נמות רצה לומר, שעל ידי זה יבואו לנפילה יותר ממדריגתם חלילה, ונפילה ממדריגה זהו בחינת 'מיתה'¹⁴. ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים רצה לומר, שהוא מנסה אתכם אם תפנו אליהם - או אם תמאסו אותם, לבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו.

אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי, כי עז לאלהים ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו¹⁵. נראה לפרש הפסוק זה, דהנה קודש בריך הוא ואורייתא וישראל חד (זוהר ח"ג עג א)¹⁶. ולא כאחד שבמספר שיש אחריו שני¹⁷, אלא הכל הוא אחדות הפשוט¹⁸; כי נשמות ישראל נאצלו¹⁹ מעצמותו יתברך שמו²⁰, והקב"ה ייב אורייתא לישראל מעצמותו יתברך²¹. ושמעתי מאדמו"ר רבינו אלימלך זצוק"ל על פסוק (שמות כ א - ב)²² וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאִמְרָא אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, שכל התורה כולה נתן הקדוש ברוך הוא כדי שנוכל להשיג אלהותו יתברך שמו. וזהו וידבר אלהים את כל הדברים האלה כדי שנוכל לומר אנכי ה' אלהיך, שבלתי אפשר להשיג אלהותו יתברך שמו אלא כשיקיים כל התורה כולה²³, נמצא כל התורה היא נכללת באנכי²⁴. וגם ברבינו בחיי (הקדמה לפרשת בראשית)²⁵ איתא, שתרי"ג מצות הן כללים, והפרטים אין להם שיעור. ובזוהר הקדוש (ראה ח"ב צו ב) איתא גם כן, שהן יתרי"ג עטין רצה לומר, שהן עצות לאדם איך יוכל להשיג אלהותו²⁶.

ונמצא שאנכי הוא כללות ועיקר של כל התורה, והקב"ה היה יכול לכלול כל התורה בפסוק אנכי, וכמו ששמענו ממנו יתברך שמו שתיים בדיבור אחד²⁷ - כן היינו שומעים כל התורה בדיבור אחת, ולמה פרט כל מצוה ומצוה בפני עצמה; אלא הקדוש ברוך הוא רוצה לזכות את ישראל עם קדושו לפיכך ה'רצה להם תורה ומצוות²⁸, ואם היה כולל כל התורה ב'אנכי' - היינו מצוים ועושים אלא על 'אנכי' ולא היה שכל גדול כל כך, לפיכך ה'רצה לנו תורה ומצוות - כדי שנהיה מצוים ועושים על כל התורה,

¹⁴ זוהר - האדרא רבא כרך ג (במדבר) פרשת נשא דף קלה עמוד ב: ואי תימא והא כתיב וימת, וימת, דאתבטלו לגמרי, לאו הכי, אלא כל מאן דנחית מדרגא קדמאה דהוה ביה, קארי ביה מיתה כמה דאת אמר (שמות ב) וימת מלך מצרים דנחת מדרגא קדמאה דהוה קם ביה

¹⁵ תהלים פרק סב: (יב) **אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי כי עז לאלהים: (יג) ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו:**

¹⁶ זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אחרי מות דף עג עמוד א: ג' דרגין אינון מתקשרין דא בדא קודשא בריך הוא אורייתא וישראל, וכל חד דרגא על דרגא סתים וגליא, קודשא בריך הוא דרגא על דרגא סתים וגליא, אורייתא הכי נמי סתים וגליא, ישראל הכי נמי דרגא על דרגא

עריב נחל במדבר בהעלותך - דרוש א: ענין דביקות נשמת ישראל בהקב"ה היינו כי קוב"ה ואורייתא כולא חד (ע' זח"ג עג א), ונשמות ישראל נאצלו מהתורה, ויש בתורה סתים וגליא וגבוה מעל גבוה, ויש נשמות דביקות במדריגה קטנה מהתורה, ויש גבוה וגבוה מעל גבוה, כפי התדבקות נשמתן בתורה כך הוא דבוקם בהקב"ה

¹⁷ חד = דבר אחד ויחיד

¹⁸ למעמה מהבריאה והשתלשלות, האור אין סוף

¹⁹ האצלה = המשכת כוח, שהקב"ה כביכול המשיך הראה מכוחו כדי לברוא את ישראל

²⁰ תניא ליקוטי אמרים פרק ב: ונפש השנית בישראל היא חלק אלוה ממעל ממש כמ"ש יפח באפיו נשמת חיים ואתה נפחת בי וכמ"ש בזוהר מאן דנפח מתוכיה נפח פי' מתוכיותו ומפנימיותו שתוכיות ופנימיות החיות שבאדם מוציא בנפיתו בכח:

²¹ רמב"ן הקדמה לבראשית: יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחד כאילו תחשוב על דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות כגון בראש יתברא אלהים וכל התורה כן מלבד צירופיהן וגימטרייתיהן של שמות וכבר כתב רבינו שלמה בפירושו בתלמוד ענין השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא בשלשה פסוקי' ויסע ויבא ויט ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול. כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ס"ת שיחסר בו ו' אחד ממלות אותם שבאו מהם ל"ט מלאים בתורה או שיכתוב ה' באחד משאר החסרי' וכן כיוצא בזה אף על פי שאינו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה זהו הענין שהביאו גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר וכל התורה והמקרא ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הנביא שנשתדל בזה כמו שדרשו מפסוק ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא. ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בענין הזה שהזכרנו היה שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות והי' אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה ונתנה למשה רבינו על דרך קריאת המצות ונמסר לו על פה קריאתה בשמות.

²² שמות פרק כ (יתרו): (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאִמְרָא: (ב - ג) אֲנֹכִי יְקוֹנֶךָ אֱלֹהֶיךָ אֲנֹכִי הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים לֹא־יְהִיֶּה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי:

²³ נועם אלימלך הוספות ליקוטי שושנה: ועיקר עסק התורה הקדושה צריך להיות לשמה שעל ידי זה יוכל לבא לדעת את ה' ולהכיר גדולותיו ונפלאותיו ולהדבק עצמו באלקות. וזהו (שמות כ, א - ב) וידבר כו' את כל הדברים לאמר אנכי כו', רצה לומר שהשם יתברך ברוך הוא אמר לנו כל הדברים, היינו כל התורה כולה כדי לאמר אנכי ה' אלהיך, פירוש שעל ידי התורה יהיה יכול לומר אלקותו לנו: ובכל זה התירו לנו חכמים קצת ואמרו (פסחים נ ב) לעולם ילמוד אדם כו' שמתוך כך יבא לשמה, ששרש היסוד והעיקר הוא לשמה כדי להשיג אלקותו יתברך שמו

²⁴ זוהר כרך ב (שמות) פרשת יתרו דף פה עמוד ב: תאנא בשעתא דאתמר אנכי כל אינון פקודי אורייתא דמתאחדן במלכא קדישא עלאה בסטרא (ס"א דא) כלוהו הוו כלילן בהאי מלה כמה דתינין כל פקודי אורייתא מתאחדן בגופא דמלכא (ד"א במלכא קדישא עלאה) מנהון ברישא דמלכא ומנהון בגופא ומנהון בידי מלכא ומנהון ברגליו ולית מאן דנפיק מן גופא דמלכא לבר ובגין כך מאן דפשע בחד פקודי אורייתא כמאן דפשע בגופא דמלכא:

²⁵ רבינו בחיי בראשית פרק א פסוק א: דע כי "תורתנו הקדושה" נקשרת עם החכמה העליונה וכל החכמות כולן נכללות בה, ומפני זה נקראת "תמימה". והיא "משיבת נפש" לשרשה, והמצות שנתנו לנו בהר סיני הם תרי"ג, שנאמר: "תורה צוה לנו משה", (דברים לג, ד) מצות כמיני תורה"ה קבלנו ממשה, ושתי דברות שמענו והבננו מפי הגבורה, והנה הם תרי"ג (מכות כג ב). ודבר ידוע כי כל המצות כולן אלהיות, ושקולות במאזני החכמה, בנויות על אדני הדעת, מיוסדות על עמודי התבונה, ואין לך כל מצוה שלא יהיה נכלל בה מין אחד ממיני החכמה, ותרי"ג מצות הללו תרי"ג כללים הם, כי פרטי המצות אין להם סוף ותכלית, והדעת נותנת כן, כי כיון שהמצות אלהיות וכלן מורות על חיוב מציאות אלהותו ועל ידיעתו מצד דרכיו ופעולותיו, כשם שאין תכלית מושג לנו מצד ידיעת פעולותיו כך אין תכלית לפרטי המצות, ולזה כוון המלך דוד ע"ה באמרו: "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד" (תהלים קיט, צו), באר כי כל דבר יש לו קץ ולמצות אין קץ, ואם כן כל מצוה ומצוה מתרי"ג מצות היא כללית, כל אחת ואחת כוללת מצות הרבה, וכן כולן, עד לאין קץ,

²⁶ זוהר כרך ב (שמות) פרשת יתרו דף פה עמוד ב: בכמה ארחין יהיב ליה עיטא דלא יסטי מארחוי לימינא ולשמאלא, בכמה ארחין יהיב ליה עיטא היך יתוב קמי מאריה וימחול ליה דתנן שית מאה ותלת עשר זיני עיטא יהיב אורייתא לבר נש למהוי שלים במאריה בגין דמאריה בעא לאוטבא ליה בעלמא דין ובעלמא דתי,

²⁷ ספרי במדבר פרשת בהעלותך: מה שאין הפה יכולה לדבר ופיה שאי אפשר לאזן לשמוע וכן הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר (שמות כ א) אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי

²⁸ משנה מסכת מכות פרק ג משנה טז: רבי חנניה בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר (ישעיה מ"ב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

ויתרבה שכרינו. וזהו **אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו**, ומזה תוכל להבין שגם כל התורה היה יכול לכלול באנכי **כי עוז לאלהים** לכן בכוחו להשמיע כל התורה בדיבור אחד²⁹, ולמה פרט כל מצוה ומצוה בפני עצמה - כדי להרבות שכר כנ"ל. וזהו **ולך ה' החסד שפרט כל מצוה ומצוה בפני עצמה, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו** רצה לומר, כדי שישלם שכר כמצווה ועושה³⁰, וזהו **כמעשהו**.

או יאמר, אחת דבר אלהים וגו'. דהנה הקדוש ברוך הוא נתן תורה לישראל מעצמותו יתברך שמו, וכל התורה היא חד; שכל המצוות נכללים ב'אנכי' כמאמרינו לעיל, וכל המצוות נכללים חד בחבריה³¹. והקב"ה נתן תרי"ג מצוות, ומי יוכל לקיים כולן, שהרבה מצוות נאמרים לכהנים וללוים; ובפרט בגלות המר הָזָה שהרבה מצוות תלויות בארץ, ומצוות הקרבנות והמקדש - שעתה בעוונותינו הרבים חסר לנו כל זאת. אך אם יש בינינו אהבה ואחדות, וכל חד כולל עצמו בחבריה, ויש לכל אחד חלק בתורתנו של חבירו³², ואיתא (מנחות קי א')³³ כל העוסק בפרשת הקרבנות כאלו הקריב קרבן, וכל העוסק במלאכת המקדש כאלו נבנה בית המקדש בימיו, לכן אם נשמתו נוטה ללמוד מסכתות קדשים - ונשמתו של זה נוטה איזה מסכת אחרת; וכן במצוות ומעשים טובים, זה נזהר טפי במצוה זו - וזה נזהר טפי במצוה זו, כדאיתא בגמרא (שבת קיח ב) במה זהיר טפיו³⁴; ואם כל אחד ואחד כולל את עצמו בחבריה באחדות גמור, והתורה הוא גם כן באחדות גמור כנ"ל - הקדוש ברוך הוא משלם לכל אחד ואחד שכר כל התורה כולה אף אם בעצמו לא קיים כל התורה, הואיל שכל חד הוא כלול בחבריה באחדות גמור.

וזהו **אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו** שכל התורה היא אחדות הפשוט, והקב"ה היה יכול להשמיע כל התורה במלת 'אנכי' **כי עוז לאלהים**, אך מי יוכל לקיים כל התרי"ג מצוות; אך אם יש לישראל אהבה ואחדות - הקדוש ברוך הוא עושה חסד זה שמשלם לכל אחד שכר כל התורה כנ"ל, וזהו **ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו** ורצה לומר, כמעשהו שלו יתברך שנתן לעמו ישראל, תורה שהיא כוללת, וכל מצוה ומצוה כלולה בחברתה - כן משלם לכל אחד ואחד שכר כל התורה אם כל אחד כלול בחבריה באהבה ואחדות.

במדרש רבה, כיון שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר הקדוש ברוך הוא: מי גילה רז זה לבני שהקדימו נעשה לנשמע כמו שמלאכי השרת מקדימין נעשה לנשמע, כדכתיב (תהלים קג כ) עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ³⁵. ולכאורה אינו מובן, שלכאורה אין זה סוד עמוק להקדים 'נעשה' ל'נשמע'³⁷, שגם אם המלאכים לא יקדימו נעשה לנשמע - מן הראוי היא שמין אנושי יקדים

²⁹ מכך ששמענו מהקב"ה שתי דברות בדיבור אחד, יכול לכלול כל התורה בדיבור אחד

³⁰ ששכרו גדול יותר ממנו אינו מצוה ועושה

³¹ זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (במדבר) פרשת נשא דף קכד עמוד א: וכל מאן דקיים פקודא חד כדקא יאות כאלו מקיים רמ"ח פקודין דעשה דלית פקודא דלאו איהו כלילא מכלהו רמ"ח,

³² אור החיים שמות פרק לט פסוק לב (פקודי): והתורה נתנה להתקיים בכללות ישראל כל אחד יעשה היכולת שבידו ויזכו זה לזה. ואולי כי לזה רמז באומרו (ויקרא י"ט ט"ח) ואהבת לרעך כמוך, פירוש לצד שהוא כמותך כי בשלומי ייטיב לך ובאמצעותו אתה משלים שלימותך ואם כן אינו אחר אלא אתה עצמך וכאחד מחלקיך, ובה מצאנו נחת רוח כי ה' צוה תרי"ג מצוות ומן הנמנע שימצא אדם אחד שישנו בקיום כולם וזה לך האות כהן ולוי וישראל ונשים, יש מצוות עשה בכהנים שאין מציאות לישראל לעשותם, ויש מצוות לישראל שאינם בכהנים, וכן בלויים, וכן בנשים, ומה מציאות יש ליחיד לקיימם להשלים תיקון לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו אשר יכונו להם, אלא ודאי שתתקיים התורה במחברת הכללות ויזכו זה מזה תלמוד בבלי מסכת מנחות דף קי עמוד א: לעולם זאת על ישראל - א"ר גידל אמר רב: זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן; ורבי יוחנן אמר: אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה, מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם. אמר ריש לקיש, מאי דכתיב: זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם? כל העוסק בתורה, כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם. אמר רבא: האי לעולה למנחה, עולה ומנחה מיבעי ליה! אלא אמר רבא: כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה (ולא חטאת) ולא מנחה ולא אשם. אמר רבי יצחק, מאי דכתיב: זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם? כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם.

³⁴ שכל אחד היה זהיר לקיים דבר אחר

³⁵ תהלים פרק קג פסוק כ: בְּרָכוּ יְקֹוֹק מְלֹאכֵי גְבֻרֵי לַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ:

³⁶ תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א: אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, ברישא עשי, והדר לשמע.

³⁷ מאור ושמש שמות פרשת יתרו: להבין ולקרב אל השכל, איך אפשר לעשות דבר קודם ששומע, איך יודע מה לעשות, ואפילו אצל המלאכים השכל מנגד זאת, וכי האיר יודעין מה לעשות אם לא שומעין מפי הגבורה מקודם. ונראה בזה, דהנה הקדוש ברוך הוא נתן לישראל התורה שהיא תרי"ג מצוות; רמ"ח מצוות עשה, ושס"ה מצוות לא תעשה. ונקראים בזוהר הקדוש (ראה ח"ב צו ב) תרי"ג עיטין, דהיינו עצות שעל ידם יבא האדם להכיר את בוראו. וענין עצה שייך בדבר אשר האדם חפץ להשיג איזה דבר והוא מסופק אם לעשות או לאו, נותנין לו עצה ככה תעשה וככה לא תעשה. וצריך להבין, מה היו ישראל חסרין שהוצרך הקדוש ברוך הוא ליתן להם עצות. והענין הוא, דהנה מצינו (יומא כח ב) קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, אפילו דקדוקי סופרים. וכן יצחק וכן יעקב. וצריך גם כן להבין, איך היו יודעין שזו מצוה לעשותה - וזו עבירה שלא לעשותה. אך הענין הוא, מי שרוצה להשיג ולהכיר את הבורא ברוך הוא, צריך לזה שקידה רבה, ולפנות מחשבתו מזה העולם מכל וכל, ויום ולילה לא יחוש רק להשתוקק ולהתלהב אל הבורא ברוך הוא, ומחשבתו תהיה חושב תחבולות תמיד אעשה כך וכך - אולי על ידי זה אוכל להשיג אחדותו יתברך שמו, ואשמור עצמי מזה שלא לעשות - והכל כדי להשיג אחדותו יתברך שמו. וצריך שלא לעשות בשום אבר תנועה גדולה או קטנה רק מה שהמוח שלו מחשב לעשות תחבולה להשיג אחדותו יתברך שמו. ואיש אשר כזה - הוא משיג אחדותו יתברך שמו, והקב"ה מעיד בעצמו עליו שכל עשיותיו היו כהוגן וכראוי. כמו שמצינו באברהם אבינו ע"ה, ששקד תמיד להשיג את הבורא ברוך הוא, וכשראה השמש סבר שהוא הבורא, ואחר כך ראה שהיא נברא. והיה מעיין בשללו עד שהשיג עולם המלאכים וראה גם כן שהם נבראים. והיה מעיין עוד יותר ויותר ומבקש תכלית האמת עד האין סוף ב"ה, והיה מחשב תחבולות ועשה פעולות אולי על ידי זה ישיג אחדותו יתברך שמו; על כן הקתיב הקדוש ברוך הוא עליו (בראשית כו ה) וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצּוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי. וכן יצחק ויעקב עשו תחבולות תמיד כדי להשיג אחדותו יתברך שמו, על כן ממילא קיימו כל התורה כולה אף על פי שלא שמעו, שלא השתמשו ברמ"ח אבריהם לעשות שום דבר גדול או קטן - אלא מה שעל ידי זה ישיגו אחדותו יתברך שמו, על כן לא הוצרכו שִׁנְיָתָן להם התורה. וכן מלאכי מעלה שהן רוחניות, הן מתלהבין תמיד בלי הפסק להשיג אחדותו יתברך שמו ולעשות נחת רוח לפניו, על כן הן חושבים תמיד לעשות דבר מה לפניו יתברך שמו אולי יהיה זאת לנחת רוח לפניו - כדי שישמעו אחר כך מפי הגבורה 'יפה עשיתם'. וזהו עושי דברו מחמת גודל השתוקקות כדי לשמוע בקול דברו אחר כך 'יפה עשיתם'. זאת היו דרכי האבות הקדושים, על ידי שחתרו תמיד לבקש להשיג אחדותו יתברך שמו - עשו כל עשייתם שיהיה לנחת רוח ליוצרים, כדי שעל ידי זה ישיגו אחדותו ורוממותו יתברך שמו, על כן זכו שִׁהֲקָתִיב עליהם הקדוש ברוך הוא ששמרו דרך ה'. אבל אחר כך שירדו בני ישראל למצרים ונתערבו ביניהם, והיו משוקעים בטומאת מצרים, על ידי זה לא היה להם לב להתבונן להתלהב להבורא ברוך הוא כמו האבות הקדושים, על כן הוצרך הקדוש ברוך הוא ליתן להם התורה הקדושה שהן תרי"ג עצות, שעל ידם יזכו להשיג אחדותו יתברך שמו. וכשבא משה וישם לפניו את כל הדברים

נעשה לנשמע, שבשר ודם שאין יודע עתיו ורגעיו צריך שלא יחמיץ המצות, אלא מיד שבא לידו המצוה יעשנה תיכף, ולא להתישב בדבר. כדאמרין בגמרא כל מה שתוכל לעשות בכחך עשה³⁸.

אך באמת הענין הוא כך, שבשר ודם צריך לחטוף המצות עד שלא יִשְׁמַע, שְׁמִי יוֹדֵעַ מֶה יוֹלֵד יוֹם³⁹, אבל מלאכי השרת שהם קיימים לעולם - אין צריכים לעשות שליחותם עד שלא ישמעו, ואף על פי כן הן עושים רצונו יתברך בזריזות ובמהירות גדול, מפני שבוער בקרבם אהבת הבורא ב"ה, לא ישקטו ולא ינוחו אף רגע אחת מעבודתם. וישראל כשהיו במעמד הר סיני, אף שמכח טבע אנושי היה מן הראוי שיקדימו נעשה לנשמע כנ"ל⁴⁰, מכל מקום הן לא הקדימו מחמת זה - אלא מפני רשפי אש אהבה שהיה בוער בקרבם, ומגודל תשוקתם לעשות רצון יוצרם הקדימו נעשה לנשמע, על בחינת המלאכים שמקדימין נעשה לנשמע מגודל התלהבות.

וזה פירוש המדרש כיון שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר הקדוש ברוך הוא מי גילה רז זה לבני שהקדימו נעשה לנשמע כמו מלאכי השרת רצה לומר, שלא היו מקדימין נעשה לנשמע בבחינת בני אדם שאינם יודעים עתיו כנ"ל, אלא בבחינת מלאכים מגודל אהבתם לבורא ב"ה

האלה אשר צוהו ה' ויען כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה פירוש, כששמעו מפי משה רבינו שהקב"ה רוצה ליתן להם התורה נתלהבו מאד, והשתוקקו בתשוקה עזה להשיג אחדותו יתברך שמו מעצמותם, כמו האבות הקדושים; ומעצמותם יִעֲשׂוּ כל עשיותם לעשות נחת רוח ליוצרם ובוראם, ויִשְׁמְעוּ אחר כך מפי הגבורה 'יפה עשיתם'. וכשעשיתם יהיה על בחינה זו - ממילא יִלְכּוּ בדרכי התורה אף על פי שלא ישמעו מקודם. וזהו שאמרו קודם מתן תורה כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ורצה לומר, נעשה מעצמנו ונשמע אחר כך מפי הגבורה 'יפה עשיתם'.³⁸ דברים רבה (ליברמן) פרשת ואתחנן: משה, אז וכו', זש"ה כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה +קהלת ט' י'+, כל מה שאתה יכול לעשות מצוה עד שכחך עליך עשה, למה, משאדם בטל מן העולם בטלה מחשבתו, כל מה שאתה יכול לחטוף מצות חטוף עד שאתה בחיים וכן עשה משה, כיון ששמע שהוא עובר מן העולם אמ' מה מצוה יש שאעשה אותה, ומצא מצות ערי מקלט ועשה אותה שנאמ' אז יבדיל.

³⁹ משלי פרק כז פסוק א: אֶל-תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר כִּי לֹא-תִדְעַה מֶה-יֵלֵד, יום:

רש"י: כי לא תדע מה ילד יום - שמא היום יולד שום רעה שיבטל מחשבות מחר:

⁴⁰ מן הראוי לחטוף מצותות שלא יבוא לביטול המצוה ויפסידה